GORĠ PISANI — POETA

Ta' A.Z.

META awtur magħruf jippublika xogħol ġdid, sew ta' proża kemm ta' poeżija, il-kritiku jħoss ruħu fid-dmir li jagħmel paragun bejn il-pubblikazzjonijiet ta' qabel u l-pubblikazzjoni l-ġdida sabiex, fost l-oħrajn, jara jekk il-motivi ta' l-awtur baqgħux l-istess, tbiddlux jew twessgħux biex jilħqu skopijiet jew ideali ġodda, u x'progress jew regress sar f'dak li għandu x'jaqsam mat-teknika tal-kitba. Xi kultant il-kritiku jkollu sorpriża sabiħa għax jinduna li l-kittieb kien beda jaqta' triq għalih, mhix nieqsa minn preġji artistiċi, u li għad tkun tista' twassal għat-twaqqif ta' skola oriġinali ta' ħsieb letterarju.

Jekk aħna nxebbhu "Melodiji u Kuluri" ta' Ġorġ Pisani mad-damma ta' poeżiji ta' qabilha, jiġifieri "Il-Waltz tad-Dellijiet" jew ukoll ma' dik ta' sittax-il sena ilu, "Il-Għid taż-Żgħożija" insibu li bejn wieħed u ieħor il-motivi tal-poeta baqgħu l-istess, imma li nfirxu aktar, filwaqt li ninnotaw xi ħaġa ġdida f'dak li għandu x'jaqsam mat-teknika u l-metru.

Mela biex inkunu nistgħu napprezzaw tajjeb il-produzzjoni poetika ta' Pisani jaqbel li l-ewwelnett naraw x'inhuma l-motivi li jqanqlulu l-leħma u jħajruh ikanta.

L-imħabba hi l-motiv ewlieni; mhux biss l-imħabba, ftit jew wisq superfiċjali li raġel iħoss għal mara, għal xi oġġett sabiħ fin-natura jew għall-ħolqien kollu kemm hu, iżda sentiment wisq aktar profond li jisfa f'armonija perfetta bejn is-sensi tal-poeta u l-ħajja msaħħra ta' madwaru : il-misterju ta' l-għeġubijiet li nsibu fin-Natura — il-bniedem, l-insetti, l-annimali, il-ħut u t-tjur, is-siġar u l-pjanti, il-frott u l-ħxejjex—jew il-grandjosità arkitettonika li nsibu jew fin-natura mejta jew li ħarġet mill-ġenju tal-bniedem mogħni minn Alla bid-dehen. L-effett ta' dan f'Ġorġ Pisani jirriżulta fix-xejra lirika imma wkoll fiżiko-romantika tal-kitba tiegħu li bosta drabi tisfa f'avventura fantastika, meta mhux f'titjira spiritwali li tittraxxendi mill-fantasija u tqarrabna lejn Alla, Sid il-Ġmiel u Mulej is-sbuħija. U la darba semmejna l-imħabba fiżika hu xieraq li minnufih inżidu ngħidu li f'Pisani l-imħabba għas-sess l-ieħor, għall-mara li ħabb fuq l-oħrajn kollha, jew għal kull mara oħra, mhi qatt imdardra miżżina (bħalma f'ħafna kitba moderna, l-aktar ta' barranin), imma hi dejjem safja u nadifa (Mari—w 30; Meminisse Juvat—w 31; Meminisse Horret—w 31; Victor—w 32) saħansitra meta fid-

dwejjaq ta' qalbu jgħanni l-imħabba miċħuda (Viżjoni—w 32), u lanqas ma jingħeleb meta jkun ittantat jaqa' fil-mibegħda u fl-għira (—Għanja Moħbija—ż 31) jew jagħtiha għall-ħajja ħarrieqa (Triqat Mitlufa—ż 67) għaliex fis-subkonxju tiegħu hemm jaħdem it-Twemmin Divin li fih trabba u baqa' dejjem igħix u li jrażżnu u jżommu fit-triq id-dritta billi jinqeda bl-imħabba għall-poeżija li f'qalb Pisani ssaltan fuq il-ġibdiet u x-xejriet l-oħra kollha (Saltniet il-Ħajja—w 18); (Bibien—m 45).

"Poeta ta' Art Twelidu" għaliex f'qalbu tixgħel l-imħabba għal kull ma hu tassew Malti, bil-kelma mlewna tiegħu hu jżewwaq kwadri sbieħ li fihom titbissem il-ħdura tal-għelieqi Għawdxin, u b'versi għaslin isemmgħalna l-melodiji li l-mewġiet koħol u ħodor iħannu fis-Sajf huma u jħaddnu x-xtajtiet ħlejja ta' Għawdex tiegħu (Għawdex—ż 44; ż 53; Ix-Xlendi—w 5; Marsalforn—w 5). Ikanta wkoll l-avvenimenti reliġjużi (Il-Għanja ta' Merbħa—m 22; l-Ewwel Ġebla—m 29), storiċi sa miż-żmien l-aktar bikri (Għar Dalam—ż 54; f'Ħaġar Qim— ż 56; Il-Ġgantija t'Għawdex—ż 56; 23 ta' Ġunju, 1565—ż 35; l-Għanja tal-"Coronation"—ż 40; Nelson—ż 61; Pax—ż 6); jew leġġendarji (Il-Festa tal-Baħar—m 36) li jagħnu l-istorja tal-Maltin, u jinseġ dwarhom fantasija poetika li ttajjarna magħha fis-saltna tal-ħolm. U għax iħobb il-ġens Malti, hu jkanta wkoll ilsienu—dak l-ilsien li ġmielu baqa' għal mijiet ta' snin moħbi taħt it-trabijiet taż-żmien, imma li fl-aħħar qam glorjuż u għamel lil artna "tassew Malta Maltija" (Il-Għanja tar-Rebħa, 1934—ż 38; Lil Mikiel Anton Vassalli—ż 39; Lill-Ilsien Malti—ż 55). U billi l-ħajja Maltija tħoss l-effetti tal-movimenti li jqallbu l-istorja tad-dinja, Pisani interessa ruħu wkoll b'dan it-taqlib li ġie li qanqallu tant qalbu li ħareġ sensiela ta' poeżiji qsar (x'aktarx sunetti) imma hekk qawwija li qalgħulu l-isem ta' "il-poeta tal-politika u ta' l-istorja ta' artijiet barranin" (Fil-Waqgħa ta' Tunes u Biżerta—ż 45; Fit-Telfa ta' l-Indipendenza ta' l-Awstrija—ż 71; Maskra tal-Gass—ż 77; Oh Roma Serva—ż 78; Lin-Nażiżmu—ż 78; Racialism—ż 79; Kżekoslovakja—ż 79; Lill-Ingilterra—ż 80; Lid-Demokrazija—ż 80 Post Bellica—w 46).

Il-poeżija fiha nfisha, il-ġmiel tagħha li jsaħħru (Lill-Musa—w 6) hu motiv ieħor li jispira l-kant tiegħu (Pars Mea—ż 30). Minkejja li l-mara li ħabb ċaħħditlu mħabbitha u li dan iwasslu xi kultant biex jagħmilha ta' ċiniku ħalli b'hekk forsi jirbaħ inniket li jkun ser iwaqqgħu fil-pessimiżmu (Għanja ta' Nkejja—m 30, li tagħha "Tnehida—m 35 u "Stedina" m 35 huma x'ak-

tarx it-tweġiba; Pax Ultima—ż 12; Lil Filfla—ż 52. In-nota awtobijografika tinħass f'għadd ġmielu ta' poeżiji—Triqat Mitlufa—ż 67; Għanja Moħbija—ż 31) u jtellfu kull tama, il-fidi qawwija li l-poeżija tiegħu hi eterna (Jixbah il-Għana—w 6) taħjih u ssaħħu u f'qalbu jibda mill-ġdid jittrijonfa l-ferħ taż-żgħożija (ikkuntrasta Pax—ż 6 ma' Il-Għid taż-Żgħożija—ż 1) li tiegħu hu jkanta l-glorji.

Dan il-ferħ jippervadi parti kbira mill-għana tiegħu għax bħala Poeta Sultan (Fuga—m 10) iħoss ruħu żagħżugħ, minkejja li xi drabi l-ħsieb tal-mewt ikiddu (Għodwa ta' Novembru—ż 21; Funera I—m 34), u li għandu jkanta l-ħolm u l-ferħ, l-ideal u l-ħidma qalbenija u mħeġġa taż-żgħożija sew jekk din tinsab qalb il-bnedmin, li hu jixtieq jara magħquda f'qalb waħda (Il-Għid taż-Żgħożija—ż 1; L-Għolja—ż 10; Cor Cordium—m 64), sew qalb il-kuluri (Il-Festa tal-Kuluri—m 15) jonkella fil-baħar (Il-Festa tal-Baħar—m 15) li hu żagħżugħ, żagħżugħ ta' dejjem, iżda żagħżugħ fil-bidu taż-żgħożija li għal xejn b'xejn minn ħelu daqs tfajjel qed jitliegħeb jinbidel f'daqqa waħda f'ġorf inkurlat. Imma moħħ il-poeta kultant jiddawwal b'leħħa ta' realiżmu aħrax u jagħraf li wkoll iż-żgħożija tista' tkun għall-bniedem żmien ta' taqbida qalila li fiha s-sensi jippruvaw jaħkmu l-intellett, u li jaħasra, bosta drabi n-nies jew jinsewha jew ma jagħtux każ tagħha għax ma kenux fehmuha meta huma stess ġarrbuha (Intermezzo—m 7; Qerq u Sbuħija—m 70).

Imnebbah mill-ġmiel tan-Natura li meta mejta jew siekta hu jsebbaħ billi jagħtiha l-ħajja jew il-kelma personifikazzjoni) u medhi bih innifsu u s-sentimenti tiegħu (introspettiv) hu ma jitħassarx mit-tniġġis u s-sofistikazzjoni tal-ħajja moderna tal-bniedem li anzi jistmerr meta b'xi mod tolqtu (Hbiebi—w 10; Is-Sengħa tal-Mibegħda—w 28; Dmugħ—w 76; Funeral—m 34; Il-Kmajra Tiegħi—w 14; Xofftejn—w 17; Lill-Kristiċi Tiegħi—w 28). Kważi bla ma jrid, hu jkanta l-ġmiel li Alla ħalaq: id-dawl tax-xemx, il-qamar u l-kwiekeb; l-ilwien imżewqa minn idejn l-anġli; il-ħsejjes sinfoniċi ta' l-ilma ġieri, tal-għasafar jgħannu qalb il-friegħi u l-weraq, taż-żiffa tonfoħ fuq is-swaba' tal-awrikarja huma u jgħargħxu" il-kordi kollha deheb fl-arpa tar-riħ"; tal-mewġ li jbewwes ix-xtajta Maltija. Dawn il-motivi u dawn il-kwalitajiet kienu forsi jistgħu jagħtuna poeta ieħor kbir, imma mhux lil Ġorġ Pisani kif nafuh aħna, li kieku fil-għana tiegħu ma kienx hemm xi ħaġa oħra aktar fondamentali li tippenetra l-ħsieb u tidħol u tintiseġ mal-versi kollha—is-sinċe-

rità. Ġorġ Pisani jkellimna b'qalbu f'fommu u mhux biss jgħidilna dak li jara, jisma' jħoss u jaħseb, imma jixħet xaqq dawl qawwi fuq il-ħajja ġewwenija tiegħu u jesterna dak li ħadd ieħor iżomm moħbi ġo fih bħallikieku xi sigriet l-aktar intimu. Minn dan ġej dak il-liriċiżmu li jaħji u jsebbaħ il-poeżija ta' Pisani u li jissokta jkabbar il-valur estetiku tagħha, anzi, biex ngħid hekk, jagħmilha immortali.

Pisani hu wkoll mgħallem tat-teknika; infatti ninnotaw li jaf jinqeda tajjeb, u jinqeda spiss, b'dik li tissejjaħ metamorfosi poetika, sabiex mhux biss ifisser il-ħsieb tiegħu, imma janimah b'tixbih fin u delikat. Il-vers tiegħu, sew meta qasir, kemm meta twil, hu ħelu daqs l-għasel u z-zokkor u bir-ritmu melodjuż tiegħu jpaxxilek il-widna u jsaħħrek għal warajh. Dan il-vers hu x'aktarx wati u jimxi ħafif, ukoll meta jgħid fuq it-taqbid tal-ħajja għaliex ħa ħafna mill-kant sempliċi tat-tfal.

Imma forsi ma nkunux qegħdin nagħmlu d-dmir tagħna bir-reqqa jekk ma nallhudux għal xi difett żgħir 'l hawn u 'l hemm, u li għandu x'jaqsam l-aktar mal-metrika jew mat-tqassim tal-vers, bħalma : rima xi drabi falza; l-użu żejjed tad-dijeresi; metrika "sui generis" (dan forsi lanqas hu difett, imma l-kuntrarju, la darba r-ritmu hu ħafif u jinstema' sabiħ, għalkemm il-metru li jimxi mad-daqqa tal-ħsieb u jitbiegħed mir-regoli fissi tal-prosodija; l-isem ta' xi wħud mill-poeżiji f'"Melodiji u Kuluri" ittieħed mit-terminoloġija tal-mużika u donnu jrid jissuġġerilna d-daqqa jew il-pass li bih jimxi l-vers f'dik il-komposizzjoni partikolari; u xi liċenzi oħra li hawn min jista' jqishom abbużi. Dawn id-difetti jinsabu f'għadd akbar f'"Melodiji u Kuluri" milli fil-ġabriet l-oħra, donnu l-poeta, issa li beda jikber u beda jħoss l-enerġija tonqoslu, ma xtaqx jinħela fuq irqaqat li bi ftit limar bis-sabar setgħu tnaqqsu ħafna. Hawn ukoll min hu tal-fehma li fis-sunetti ta' "Il-Għid taż-Żgħożija" u aktar f'dawk ta' "il-Waltz tad-Dellijiet" Pisani laħaq l-ogħla quċċata fix-xogħol poetiku tiegħu; jista' jkun li dan hu minnu, iżda lanqas għandna ninsew li d-damma ta' poeżiji f'"Melodiji u Kuluri" hi frott ta' qawmien u tiġdid, u li fosthom insibu l-għanja Maltija fil-kobor tal-ġmiel tagħha romantiku. Oħrajn igħidu li l-poeżiji reliġjużi li jidhru f'din id-damma huma x'aktarx neqsin mill-qawwa tal-ħsieb, ispirazzjoni u entużjażmu poetiku u li artistikament huma ftit dgħajfa; jagħmlu eċċezzjoni għal "Omm u Omm". Ma' din l-eċċezzjoni naqblu għal kollox, u nżidu li jekk hu minnu li l-poeżija reliġjużi x'aktarx inkitbu għall-okkażjoni,

"Il-Għanja ta' Merħba" (u "L-Għanja ta' l-Assunzjoni", li mhix f'din il-ġabra) turi mħabba lejn il-Madonna hekk kbira li ma setgħetx ma qanqletx il-poeta biex jagħti mill-aħjar tiegħu. Wara li għidna dan, ma nħossux li nkunu qegħdin nagħmlu l-ħaqq mal-poeta Ġorġ Pisani jekk ma ngħaġġlux inżidu li dawn in-nuqqasijiet ma jnaqqsux, jew inaqqsu ftit ferm, mill-preġju artistiku tiegħu bħala poeta jew mill-ġmiel tal-versi tiegħu mimlijin imma ħelwin, li jlellxu b'ħafna lwien u li magħhom il-ħsieb tagħna "jittajjar 'l hemm mis-sħab u 'l hemm miż-żmien".